

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויגש - תשס"ב - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שריר וקיים גם בימינו (על כל פנים ההלכה היא שגם לדעת רש"י אסור להשתמש לאורה בימינו שכיון שגזרו גזרו).

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : ויגש

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ב.

מותר השמן של נרות חנוכה

איסור השמן הנותר הלילה יצאנו מימי החנוכה, אתמול בלילה הדלקנו את הנר השמיני והאחרון של חנוכה, ובכך סיימנו להשתמש בשמן שהוכן והוקצה לצורך ההדלקה של נרות חנוכה. נשאלת השאלה, מה עושים בשמן שנותר, בבקבוק שמן הזית שהוכן לצורך ההדלקה, וכן בשמן שנשאר בכוסיות ההדלקה, האם יש בו קדושה כיון שהוקצה להדלקת הנרות, או שמותר להשתמש בו לצורך חולין?

מרון כותב (בסי' תרע"ז סעיף ד) וז"ל: "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו. ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו". מדברי מרון אנו למדים, שהנותר מן השמן אסור בהנאה, וחייב לבערו ולשורפו בפני עצמו. אך יש לדקדק בדברי מרון שאומר "הנותר מן השמן הצריך לשיעור הדלקה" שאין הכוונה לכל השמן שנשאר למשל, אם הכין בקבוק גדול של שמן זית ואמר שהוא לצורך הדלקת נרות חנוכה, וככל שהידר לשים הרבה שמן בכל הנרות כל לילה עדיין נשארה לו כמות של שמן בבקבוק, אין איסור הנאה באותו השמן (עיי' ביאור להלכה סי' תרע"ז ד"ה הצריך).

ולא זו בלבד מותר, אלא אף אם נשאר מן השמן שדלק בפועל בכוסיות כגון שכבה וכד', גם כן אין בו איסור אם כבר דלק שיעור הדלקה לפני שכבה. הכלל העולה הוא שכל האיסור אינו אלא בשמן שהוצרך להדליק בו את השיעור של המצוה בלבד; כלומר שיעשה חשבון כמה שמן צריך לצורך הדלקה של חצי שעה בלבד בכל לילה, ואם נשאר מאותו השמן (כגון שנכבה באמצע הזמן וכד' שמעיקר הדין אינו זקוק להדליקו מחדש) - אסור בהנאה וצריך לשורפו, וכל מה שנשאר מעבר לשיעור הזה מותר בהנאה ואין בו שום חשש. זה מעיקר הדין, אבל עיין לקמן מה נוהגים היום הלכה למעשה.

טעמי האיסור בטעם האיסור הנאה בשמן הנותר נחלקו הראשונים

רש"י כותב טעם לאיסור הנאה לאורם של נרות חנוכה משום שהוקצה למצותו, וצריך שיהיה היכר שהודלק לשם מצוה, וז"ל: (שבת כ"א ע"ב ד"ה ואסור) "ואסור להשתמש לאורה - שיהא ניכר שהוא נר מצוה, וליכא למיחש להטייה".

הר"ן כותב טעם חדש לאיסור זה, וז"ל: (מסכת שבת פ"ב דף ט' מדפי הרי"ף): "אסור להשתמש לאורה פירוש כל תשמישים ואפילו תשמיש מצוה דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל". הר"ן מחדש טעם האיסור הוא, מכיון שהדלקת נרות חנוכה זכר לנרות שהדליקו בבית המקדש, וכמו שהנרות שבמקדש אסורים בהנאה לזרים, כך גם הנאה באורם של נרות חנוכה אסורה.

והנ"מ בין הטעמים היא: האם בימינו שאין רגילות כלל להאיר את הבתים באור נרות, כמו בדורות קודמים, והתאורה היא בחשמל. לפי דברי רש"י שכותב שטעם האיסור הוא מפני שצריך להיות ניכר שהוא לשם מצוה, אפשר לומר שאין הדברים אמורים אלא בזמן ובמקום שמאירים את הבית כל השנה בנרות, ועל כן אם ישתמש לאורה לא יהיה היכר שזה לשם מצוה. ולפיכך בימינו שאין רגילות כלל להשתמש בנרות, בעצם הדלקת נרות יש חריגה מהרגילות וידוע לכל שאינה אלא לשם מצוה, וממילא אין לך היכר גדול מזה ויוסר האיסור. אבל לטעמו של הר"ן שהוקשו נרות חנוכה לנרות שבמקדש, אין שום הבדל אם יש היכר או לא, אלא יש איסור השתמשות בעצם הנרות ללא כל קשר לרגילות צורת התאורה בבית, ואם כן האיסור

השתמשות לאור נרות המנורה במקדש צריך לבאר, כיצד היו הכהנים שעובדים במשמרות הלילה במקדש משתמשים לאור המנורה, והלוא אסור להשתמש לאורה? (וזה ברור שהיתה תנועה ערה במקדש בלילות, והיו הכהנים יושנים שם, וגם אומרים חז"ל שכשהיו יושנים במקדש, היו שמים את בגדיהם מתחת למראשותם (דבר שאסור בגבולין משום שקשה לשכחה, אלא שבמקדש שאני) ולבושים בלילה בגדי עצמן. ועוד אומרים חז"ל שהיה כהן ממונה לפקח על הכהנים שיעשו את עבודתם בשלמות, ותפקידו היה להטיל אימה על הכהנים לבל ישגו בעבודתם ובהתנהגותם, וכל מי שעשה דבר שלא כהוגן כגון שנרדם על משמרתו וכד' היה לוקח את כסותו וחלוקו ושורפו; וכשהיה נצרך לעשות כן לא היה עושה כן בצנעא וזורקו לתוך תנור שיתאכל בחטא, אלא היה שורף בפרהסיא.

למשל, הוא היה שורק במשרוקית ומקבץ את הכהנים ושורף את הכסות קבל עם ועדה, והיה מפרט להם את רשלנותו של אותו הכהן וכי משום כך הוא שורף את כסותו, והכל למען ישמעו וייראו. ואיש הר הבית (הוא הממונה) היה נקרא והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות גדולות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו: 'איש הר הבית שלום עליך', ניכר שהוא ישן. חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו עד שהיו אומרים בירושלים מה קול בעזרה? (והיו עונים) קול בן לוי לוקח ובגדיו נשרפים שישן על משמרתו (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ח' הלכה ו' והלכה י').

והנה דבר כזה ודאי שאין לעשות בבית ובעבודה, שכבר אמרו חז"ל (גיטין ו, ב): "אמר רב יהודה אמר רב, כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו, סוף הוא בא לידי שלש עבירות - גילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול שבת. אמר רבה בר בר חנה, הא דאמרי רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עשרתם? ערבתם? הדליקו את הנר! צריך למימרינהו בניחותא, כי היכי דליקבלו מיניה", ועוד מאמרים בעניין זה מובאים שם. ומה שעשו כן במקדש שאני, שהיתה שם הנהגה מיוחדת שלא יצאה תקלה מכך. וגם שם השתמשו באבוקות אחרות ולא בנרות של המנורה. ואעפ"כ צריך לומר שכיון שכל עבודתם במקדש היתה לצורך דברים שבקדושה, על כן הותר להם דבר זה. אבל אין ללמוד מכאן היתר השתמשות כלשהו לאור נרות חנוכה, כיון שאין בשום עבודה עניין שבקדושה כמו עבודת המקדש (ועיין תוס' שבת כ"ב ע"ב ד"ה וכל לאורה, שמשמע שרשאים הכהנים בבית המקדש ליהנות מאור המנורה).

לכל צורך עבודה במקדש הותרה ההשתמשות

לגבי היתר ההשתמשות במקדש באופן שזה לצורך העבודה, מצאנו גם כן בעניין הפתילות שהיו עושים מבלאי מכנסי הכהנים. הגמרא מתארת את האור הרב שהיה במקדש בשמחת בית השואבה: (סוכה נא, א) "מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן, מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין, ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה".

והגמרא (שבת כא, א) אומרת: "תני רמי בר חמא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - אין מדליקין בהן במקדש וכו' כדי שתהא שלהבת עולה מאיליה, ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר. תנן, מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם היו מפקיעין, ומהן מדליקין - שמחת בית השואבה שאני".

ושואלים התוס' (שם ד"ה שמחת): "תימה היכי שרי להדליק והא לאו צורך קרבן הוא, ואמר בפ"ב דקידושין (דף נד. ושם) בגדי כהונה שבלו מועלין בהן וכו', ונראה לר"י שהואיל ולכבוד הקרבן היו עושין דכתיב ושאתם מים בששון (ישעיה יב) צורך קרבן חשוב ליה". ומקשים שוב התוס' (שם) וכן התוס' בסוכה (נ"ג): כיצד היתה אשה בוררת חיטין מאור שמחת בית

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויגש - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

חולין. למשל, אם אשתו הדליקה נרות שבת מוקדם והוא רוצה להדליק אבל מאותם נרות לצורך בישולי שבת, מותר, כיון שיש בזה צורך מצוה. אבל אם רוצה לשאוב אש להדליק לעצמו סגרייה, אסור, שיש בנרות אלו קדושה וחשש מעילה בהקדש.

השתמשות בדפנות הסוכה

גם בסוכה יש להזהר מאותו העניין, כיון שיש בנויי הסוכה קדושה והקצאה למצות סוכה בלבד, וכמו שאסור לשלוף קיסם מעצי הדפנות לחצוץ בו שיניו, כן אסור לקחת סיכה מקישוט סוכה. לענין הישענות על דופן הסוכה לשם נוחות או הנאה: יש האוסרים, כיון שאין בהשתמשות זו שום קדושה. אבל אם עשה תנאי במפורש, יהיה מותר גם לדעה האוסרת. ויש מתירים כיון שהסוכה נועדה להשתמשות פשוטה ולנוחיותו של האדם, ולהישען על הדופן נקרא הנאה פשוטה, ומותרת, וכן נוהגין (עיין שו"ע סי' תרל"ח ולחוננים עליו, וכן לאיזה חלקים מסוכה וקישוטיה מועיל תנאי ונוסחו).

אין לשמור את השמן הנותר לביעור חמץ

עניין מותר השמן של נרות חנוכה מצוי בעיקר אחרי הדלקת נר אחרון של חנוכה, ובמדה שלא היה בבית, וכנכה הנר כאשר היה בתוך חצי שעה להדלקתם שהוא השיעור מצוה של הדלקת הנר. מרת כתב בזה שאסור בהנאה וצריך שריפה, ולא ישמור אותו עד ביעור חמץ של ערב פסח, וכמו שנוהגים לעשות עם הלולב, אלא ישרוף אותו מייד, לפי שיש חשש שאם ימתין אצלו כל כך הרבה זמן, יש חשש שמא ישתמש בו; ומוסיפים הפוסקים, שאפילו אם ישמור אותו בכלי מאוס, שלא יבוא להשתמש בו, גם כן אסור (עיין לכה"ח סי' תרע"ז סי"ק כ"ט, ולמשי"ב שם סי"ק י"ט).

כיום כל מה שנשאר בנר אסור (גם מה שמעבר לחצי שעה)

שמא תאמר, שמותר השמן שבנר חנוכה שהוא מעבר לזמן חיוב ההדלקה הוא מותר לגמרי בימינו, שכן מרת לא אסר אלא את השמן של השיעור, להוי ידוע שהיום כל מה שנשאר בנר אסור בהנאה וחיוב שריפה. הנוהג שבעולם הוא שלא עושים חשבון עם השמן לומר שאין כוונתו אלא להדלקה של חצי שעה ולא יותר, אלא כוונתו של כל אדם היא שכששופך שמן בכוסית, רצונו שידלק עד הסוף וזהו כבודו, ורצונו שכל השמן יהיה לצורך מצוה. לפי זה, הרי הקצה לצורך מצוה בדעתו את כל השמן, ועל כן גם מה שמעבר לחצי שעה יהיה אסור (עיין מש"ב שם סי"ק י"ח, ולכה"ח שם סי"ק כ"ו). ושמא תשאל הרי מרת הגביל את איסור ההנאה לחצי שעה, דע שאין כוונת מרת אלא למי שמקפיד מאוד ואומר שאין רצונו אלא שידלק שיעור מדוייק של המצוה ולא יותר, ואם ימצא כזה אדם שהוא קמצן בדבר זה, אז אין הכי נמי מה שנשאר מעבר לחצי שעה, יהיה מותר (ועיין לבי"י מה שכתב בזה).

שמן בשיעור חצי שעה ודלק יותר

נשאלה שאלה על אדם שבאמת הקפיד מאוד על שיעור שמן שיהיה רק כשיעור הדלקה ולא יותר, ופעם הכין את השמן כדרכו לחצי שעה ולא יותר, והלך להתפלל וביקש מאשתו שתכין את הפתילות. האשה שהיתה חכמה ורצתה להרויח עוד זמן של הדלקה (אולי בשביל לנוח), הכינה פתילות יותר דקות מהרגיל כדי שישאבו שמן יותר לאט וידלקו יותר זמן. חזר הבעל והדליק את הנרות, והנה הוא רואה שבאותו יום דלקו הנרות מעבר לחצי שעה. אמר שכל מה שמעבר לזמן מותר כיון שהוא מקפיד ואומר שאין כוונתו אלא לזמן שיעור. אמרה לו אשתו שזהו אותו שיעור שהוא רגיל, ובאמת היה צריך לדלוק חצי שעה, אלא שהיא זו שהכינה פתילות דקות יותר בשביל להרויח עוד זמן הדלקה, ועל כן דעתו היתה על אותו השמן. למעשה, צדקה אותה האשה, שדעתו של האדם אינה על זמן ההדלקה אלא על כמות השמן, וכיון שהוא מדד את אותה הכמות במדוייק, אין לו להתיר את הנותר שבשמן באותו היום (ועיין למג"א שם סי"ק י" משם שלטי גיבורים, ולביאור להלכה שם ד"ה לשיעור).

השואבה, הרי לכתחילה אסור? ותיצו: לא היתה בוררת ממש, אלא כ"כ האור היה גדול עד שאשה ראויה היתה לברור.

הכהנים שיצאו מחוץ למקדש בבגדיהם

כל בגדי הכהנים שהיו לבושים בהם היו של ההקדש בלבד, ולא היה רכושם הפרטי של הכהנים, ועל כן לא יכלו לצאת בלבוש עבודתם לביתם בגמר העבודה, אלא היו פושטים אותם שם ולבושים את בגדיהם, אבל רשאים היו ללבושם בבית המקדש. ויש מחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד מתי על הכהן לפשוט בגדי כהונה (עיין רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י הלכה י"א, י"ב).

בזמן שלטונו של אלכסנדר מוקדון (הגדול) שהיה מלך גדול וחזק (עליו אמרו חז"ל שהיה המלך השמיני והאחרון עד המלך המשיח שמלך מסוף העולם ועד סופו), היו מסיתים אותו וועצו נגד היהודים. החליט לעלות לירושלים אשר בארץ ישראל לבדוק את העניין מקרוב ולהלחם בהם. אומרים חז"ל שכשהתקרב לירושלים (והגיע ללטרון), יצאו לקראתו שמעון הצדיק לבוש בגדי כהונה ויקירי ירושלים, לקבל את פניו, וכשראה אותם אלכסנדר נכנע להם מייד והשתחוה בפני שמעון הצדיק, והיה לפלא בעיני אנשי פמלייתו איך נהפך לבו כל כך מהר (עיין יומא סט, א). ומקשים על זה בגמרא כיצד יצאו שמעון הצדיק והכהנים מחוץ למקדש עם בגדי כהונתם והלאו זה רכוש הקדש? והביאה הגמרא שני תירושים. תירוץ אחד שלא היו אלו בגדי הכהונה המקוריים שלהם אלא דימוי מוצלח הדומה מאוד למקור.

תירוץ נוסף, שהיו אלו בגדי הכהונה ממש, אלא שהיתה הוראת שעה להתיר זאת משום פיקוח נפש (ביקש אלכסנדר לבקר בבית המקדש, ועלה לבית המקדש בליווי ובהדרכתו של שמעון הצדיק. היה מקום בבהמ"ק שנקרא 'סייג' שהיה הגבול שהותרו הגויים להגיע לשם, ולא יכלו להכנס מעבר לזה. חשב בדרך שמעון הצדיק כיצד ימנע את המלך מלהכנס למקדש מעבר לאותו סייג. אותו היום הגיע אלכסנדר עם קבקים יקרים מאוד שהיו עשויים מאבן יקרה, והיו חלקים ומבריקים מעשה ידי אומן. הבין שמעון הצדיק שאם המלך ידרוך על רצפת המקדש שהיתה כולה שיש, יחליק עליה עם מנעליו ויסתכן. פנה למלך ואמר לו שכלל הוא במקדש שאין לדרוך על רצפתו ברגליים עם נעליים, וכן צריך שתהיה חציצה לרגליו, על כן הוא מתבקש לנעול את הקבקים, ולהכנס אחריו לסיור. ראה המלך מה מחכה לו אם יכנס במנעליו האלו, התחמק מהעניין ואמר להם שאין הוא רואה צורך להכנס הלאה אלא מספיק לו מה שראה, ולא נכנס למקדש, עיין בסדר הדורות אלף הרביעי).

השתמשות בחשמל בבהמ"ס

יש ללמוד מאיסור ההשתמשות בדברי הקדש במקדש גם לגבי שגרת היום יום. ידוע שכל מה ששייך לבית הכנסת הוא רכוש הקדש, וחל עליו איסור חמור של השתמשות שלא לצורך התפלה או המקום. למשל, אם אדם ירצה לקרוא עיתון (ואין מדובר אלא על עיתונים דתיים בלבד) בבית הכנסת דבר שיש בו לעצמו שיבוש הדעת; צריך לדעת שכיון שהוא משתמש בחשמל שבבית הכנסת לצורך הקריאה, יש בזה משום גזל מכספי הקדש. ואפ"י אם זה דלוק זה נקרא נהנה מהקדש.

וכן יש להזהר בשימוש באור של י"ר התמיד' שהוא הנר הקבוע שמדליקים בדרך כלל מעל היכל ארון הקודש, שכל מטרתו כבוד בית הכנסת ולא לשם מאור. ועל כן בעת הפסקת חשמל בבית הכנסת, ע"י שעון שבת ואור זה נשאר דלוק ורוצים להשתמש לאורו, לכאורה לא ניתן. ועל כן צריכים הגבאים אשר האחריות נתונה בידיהם, להתנות מראש בשעת קיבועם של אותם מנורות, שאם יהיה צורך בלתי נמנע להשתמש לאורם, הרי הדבר יהיה מותר, ובלבד שיהיה לצורך מצוה.

השתמשות בנרות שבת

גם בנרות שבת שכל מטרתם היא השתמשות לאורם לצורך שלום בית, יש להזהר שלא להשתמש בהם אלא לצורך שיש בו קצת מצוה ולא דברי

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויגש - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לכתחילה ונוטל" (ביצה לא, ב). בזמנם, היו ממלאים מחסן בפירות ואוטמים אותו לכניסת אויר, וכך היו שומרים על הפירות. (כיום, ישנם קופסאות שימורים שהאוכל שבהם נשמר זמן רב, מחמת שהם אוטומות לכניסת אויר). אדם שרוצה ביו"ט לקחת מפירות אלו: אם נפחת הבית מאליו, ונפתחה התקרה או הכותל, ונעשה פתח שממנו ניתן לקחת פירות - מותר. אבל אם רוצה להפחית ביו"ט או בשבת - אסור.

רבי מאיר אומר: לכתחילה מותר לפחות (להרוס חלק מהקיר או מהתקרה) ביו"ט לצורך אוכל נפש.

רש"י מפרש: מדובר בלבנים המסודרות אחת על השניה בלי מלט. וז"ל: "וכגון דלא הוי פתיחתו איסור דאורייתא כדמוקינן באורא דליבני". לפי רש"י יוצא אם מוציא לבנה אינו עובר על איסור בונה או הורס. אך אם היה איסור של בונה או הורס - אסור. ולכן מקרר שכחו לכבות בו את האור, ונשאר דלוק בשבת, פתיחתו אסורה מדאורייתא, וכן האוכל שבו נאסר, לכאורה.

התוס' חולקים ואומרים: הדרך לפתיחת המקרר היא מוקצה, אך האוכל שבתוך המקרר אינו מוקצה. וע"כ מקרר שכחו לכבות בו את המנורה בשבת, וישראל קרא לגוי שיפתח לו את המקרר, או שמחכה עד שיפסק זרם החשמל (על ידי שעון שבת או החברה) - האוכל אינו מוקצה ומותר בשימוש.

דבר של הכרח כגון אוכל הנמצא במקרר לתינוק או לקרוא בספר תורה - מקילים. אבל אם רוצה מאכל לתענוג - לא ינהג בקולא זו.

למעשה, מקרר שנשאר בו האור דולק בשבת, וכן ארון קדש שיש בו אזעקה ולא ניתקו מע"ש - מותר למצא דרך בשבת לפותחם ואין בזה משום מוקצה, שהאוכל הנמצא במקרר, והכלים הנמצאים בארון אינם מוקצים. וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' תקי"ח סעי' ט', ועיין למש"ב שם ס"ק מ"ג, ולכה"ח ס"ק ס"ד, ולביאור להלכה שלדעת הרא"ש והטור כסברת רש"י שאם יש איסור תורה, אפ"י נפחת מעצמו - אסור. ולעומתם הרי"ף והרמב"ם כסברת התוס' שאפ"י באיסור תורה, שחטם את הגישה למאכל, אם התפרק מעצמו או ע"י גוי - האוכל לא מוקצה ומותר.

מוקצה ביו"ט

דעת השו"ע: ביו"ט יש חומרא בדין מוקצה יותר משבת. דעת רמ"א ושאר פוסקים חכמי אשכנז: חומרת מוקצה ביו"ט, פחותה משבת. ובסוג מסוים גם לדעת רמ"א יש להחמיר (עיין ביצה דף ב' ע"ב, ושו"ע סי' תצ"ה סעי' ד', ורמ"א שם, ולמש"ב ולכה"ח שם). חלה בהקפאה שמונח עליה בשר קפוא. כגון: אדם שיש לו בהקפאה פיתה או חלה יזהר שמלכתחילה לא יניח עליהם בשר או דג קפוא (בכלל צריך להזהר לא לשים על לחם, בשר או חלב או גבינה, שמא יבלע ולא יזכור ויבוא לאוכלו בשגגה). ואם עשה כן על דעת שלא צריך לחם או לפיתה צ אסור בשבת למשוך את הלחם, מאחר והוא נהפך להיות בסיס לדבר אסור. אבל בדיעבד, אם שכח - אפשר להקל ע"י טלטול מן הצד.

ילקוט. ילקוט שבו דברי מוקצה, עפרונות וכדו', והניחו ביום שישי על מיטה, כי לא היו צריכים למיטה, ובליל שבת רוצה לישון על מיטה זו, כי באו לו אורחים וכדו', יש הבלד אם שכח או הניח.

אם שכח - ממשוך את המזרון או הסדין בכדי שהילקוט יפול על הריצפה, מאחר והסדין לא נהפך למוקצה.

אבל אם הניח את הילקוט על דעת שלא צריכים את המיטה בשבת, והזדמנו לו אורחים בשבת, והוא צריך את המיטה - אינו יכול למשוך את הסדין או המזרון בכדי שהילקוט יפול, מאחר שדינם כבסיס לדבר אסור (עיין שו"ע סי' שיי"ט סעי' ד', ועיין שם בכה"ח, ובמש"ב אם הניח סתם לא ע"מ להניח כל השבת ולא לזמן, אם זה נקרא בסיס לדבר אסור).

תיק. ישנם נשים שהולכות עם תיק בשבת, ובתנאי שתקפיד להניח בהם

שמן חנוכה לצורך חולי
כל מה שנשאר בשמן גם מה שמעבר לחצי שעה של חיוב זמן ההדלקה שאסור, אינו אלא חומרא, וכיום זה נהפך לדינא (עיין לעיל). נשאלתי פעם אודות אשה שהיתה זקוק לשמן זית חס לצורך רפואתה, ולא היה בנמצא אלא בבקבוק שמן שנקנה לחנוכה. אמרתי להם שישערו כמה היא כמות שמן שמספיקה בדיוק לזמן החיוב של ההדלקה, גם של שאר הלילות של חנוכה, ויוציאו אותו מהבקבוק, וכל השמן שיש שם הוא נותר מעבר לחיוב, ויוכלו להשתמש בו לרפואה ללא חשש. והטעם הוא שכן החיוב אינו אלא חצי שעה, ואין מקום להטיל חומרות במקום חולי. ועוד, שהרי כל השמן שנשאר בבקבוק בסוף החג, אחרי שסיימו להדליק כל שמונת הימים, הוא שמן חולין לכל דבר, ואפילו אם צעק ואמר שכל השמן שבבקבוק הוא לצורך חנוכה, אגן סהדי שלא היתה כוונתו אלא לשמן שיצטרך בו בנרות ותו לא. אבל בעלמא וללא צורך של חולי ראוי טוב ויפה לנהוג בחומרא זו שכל השמן שנשאר גם כן ייאסר אפילו אם הוא מעבר לזמן של חיוב ההדלקה, אבל על מה שנשאר בבקבוק אין בעיה (עיין לכה"ח שם ס"ק כ"ח, ולביאור להלכה שם ד"ה הצריך).

מדוע אין לבטל בהיתר שמן חנוכה

מרת כותב: "יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו". מקור הדברים בטור משם מהר"ם מרוטנבורג, ואפשר להוסיף כי במסכת ביצה שם מובאים כל ענייני המוקצה ומהם נלמדים הרבה הלכות מוקצה בשבת. הגמרא מביאה מקרה שנפל לאדם ענף דקל לתוך התנור ביום טוב, והשאלה היא, האם יוכל לבשל ולאפות בו לצורך יו"ט שכן אותו ענף הוא מוקצה שהיה מחובר על הדקל, ולא יוכל להפך בו עם שאר הגחלים. (ביצה ד, ב) "אמר רבי יוחנן, עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיק ביום טוב וכו'. אמר רב מתנה, עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב - מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקו. - והא קא מהפך באיסורא! - כיון דרובא דהיתרא נינהו, כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך. - והא קא מבטל איסורא לכתחלה, ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה, הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי, דאמר: כל דבר שיש לו מתירין, אפילו בדרבנן לא בטיל, מאי איכא למימר? - הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא".

היוצא מדברי הגמרא הללו, שכיון שמוקצה הוא מדרבנן, אפשר להרבות עליו דברי היתר ולבטלו, שאז לא מתחשבים באיסור כיון שהרוב הוא היתר. ולפי זה קשה מדוע אסור להוסיף על שמן החנוכה כדי לבטלו, והלוא אין איסור זה אלא מדרבנן ומותר לבטלו לכתחילה? באמת קושיה זו קשה אילולא טעמו של הר"ן, שלפי הר"ן שאומר שזה הוקש לשמן שבנרות המנורה במקדש, אין מקום להקל שיש לו דין מיוחד. (ולפי טעמו של רש"י שזה משום היכר, מתרצים שיש לו דין של הוקצה למצותו שאין לו היתר לבטלו לכתחילה. ועיין לרא"ש שם בהלכה סי' ב' שרק אם קלי מותר ולא בכל האיסורין).

מקרר שכחו לכבות בו את האור בערב שבת

מדברי הגמרא למדנו שכל מה שהיה בכניסת שבת מוקצה, אין אפשרות להשתמש בו בשבת. מה הדין אם אדם שכח לכבות את המנורה שבמקרר לפני כניסת שבת, כיון שיש בפתיחת המקרר איסור הדלקה, כל המאכלים שבמקרר הם מוקצים כיון שאין לו אליהם שום גישה. ולפי זה, גם אם יביא גוי של שבת שיפתח לו את המקרר, עדיין לא יוכל לאכול מאותם הפירות. ואותה שאלה אם לא ניתן את אזעקת הביטחון כשנעל את ביתו או את בית הכנסת וכדו'. (בעניין זה יש המקילים ראש ומוצאים היתר לבקש מהילד שיפתח את המקרר, ואין לעשות את זה שיש בזה איסור דאורייתא ובי"ד מצווים להפריש אדם שעושה דבר כזה. והטוב הוא שכל אדם לפני שבת יכין לו רשימה שתכלול את כל מה שצריך להכין לצורך שבת כולל כיבוי המנורה וכדומה, או שיעשה לעצמו סימן, או שיעשה סיור בכל הבית לבדוק כל דבר).

"בית מלא פירות ונפחת, נוטל ממקום הפחת. ר"מ אומר: אף פוחת

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויגש - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ישנו חידוש בהלכה בענין בשר בחלב: האוכל בשר טרף, מתולע ומזוהם - לא חייב מלקות. הלוקח בשר בחלב ומבשלם יחדיו, והסריחו והתלעו או שפך עליהם נפט - לוקה. וזאת מאחר שבבשר וחלב שבשולו יחדיו יש בהם חומרא יתירה (עיין רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הלכה י', "א").

שיירי שמן או נרות חנוכה

שמן שנשאר בחנוכה לאחר החנוכה וכן הפתילות, עושה להן מדורה ושורפן משום שהוקצו למצוותן. לשון השו"ע (סי' תרע"ז סעי' ד'): "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצוותו".

כיום ישנם נרות שבשעת הדלקתם מטפטפת מהם שעוה, ויש שלא מטפטף מהם כלום.

י"א: שד"ן שריפת שיורי שמן ופתילות ביום השמיני, שייך גם בטיפות של הנרות, וצריך לשורפם.

י"א: אין דין פתילות ושמן דומה לנרות. שמן שניתן בכוסיות של החנוכה, הוקדש, ולאחר ההדלקה, אם נשאר מעט שמן, זה נשאר קדוש. אבל טפטוף השעווה של הנר יורד עוד לפני שהתחילה המצוה, וע"כ אין להחמיר בו. ולכן, טוב לכתחילה להתנות שאינו מקצה רק כפי השיעור. ואם לא התנה, יצטרך להוציא את כל השמן הנותר או השעווה מן החנוכה ולשורפם.

נרות שקנה לשם הדלקה, ונשאר לו כמה מיותרים (כגון שהתארך יום אחד ולא הדליק בביתו): מותרים בשימוש, ואין חשש הקדש. וה"ה אדם שהכין בקבוק שמן לחנוכה, השמן שנותר מותר לשימוש אחר, כי אגן סהדי שהוא התכוון להשתמש בזה למצוה, ומה שנותר לחולין. המש"ב כתב: "אם לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה, ונשתמש ממנו כדי צורכו, לכוי"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה" (ועיין ביאור להלכה סי' תרע"ז ד"ה הצריך, וכן פסק כה"ח שם ס"ק כ"ח משם עיקרי הד"ט ועוד).

כלומר, אם השתמש בשמן שבקבוק הדלקה, מה שנשאר אין דינו כדין מותר השמן, ועל כן מותר בשימוש, אפי' אם אמר לפני חנוכה שהשמן הזה עבור חנוכה, אגן סהדי שמתכוון רק לשמן שצריך להדלקה ולא יותר.

נדר לצדקה או למצוה

ישנו הבדל בין כמה סוגי הקדש, אם צריך פיו וליבו שוים. בהקדש לבית המקדש כתוב "כל נדיב לב עולות" אדם שחושב לתת דבר לבית המקדש, מספיקה המחשבה בכדי שיחול ההקדש. בנדר של צדקה או מצוה בה"ז, ישנה מחלוקת בין השו"ע לרמ"א בחו"מ סי' רי"ב.

כתב השו"ע: "קנה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום, י"א: דכיון שגמר בליבו לתת לצדקה, חייב ליתן. ויש מי שאומר: דאע"ג דכתיב 'כל נדיב לב עולות', חולין מקדשין לא ילפינן, והאידינא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית, ואינו אלא לצדקה, הלכך כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום".

והוסיף על זה הרמ"א וכתב: "ויש להחמיר כסברא ראשונה". היינו, שמחשבה לצדקה מחייבת (ועיין לשו"ע יו"ד סי' רנ"ח סעי' י"ג בסופו).

אדם שחשב ללכת לחתונה של חתן ולתת לו מתנה טובה, ואירע אונס ולא יכל להגיע לחתונה - גם ש"ע וגם רמ"א סוברים שצריך לתת לו את המתנה, מאחר וזה כמו נדר של מצוה, ובפרט אם החתן בן ישיבה. ועל כן, צריך תמיד לחשוב בדבר של מצוה, 'בלי נדר אעשה כד' (ולא 'אעשה כך בלי נדר').

חשב לתת כסף לצדקה, למרות שלא אמר בפירוש, אע"פ שמרן מיקל ונהגים להחמיר.

נדר בלימוד תורה האומר "אלך כעת ואלמד פרק תהילים", כתוב "נדר גדול נדר לאלוקי ישראל". ואם אירע לו אונס, כגון: שבאו אליו אורחים וכד' -

דברים שאינם מוקצה, כגון: משקפים, מטפחת וכדו'. כי אם תניח בו דבר מוקצה - אסור לטלטלו בשבת. וכל זה מדובר במקום שיש עירוב והיא סומכת על העירוב.

נסיעה בשבת לילודת או חולה

אשה שצריכה ללדת, ונרשמה ללידה בבית חולים מסוים. י"א: שהיא צריכה לשכור חדר ליד בית חולים שנרשמה בו, בכדי שאם יהיה לה צירים היא תהיה קרובה לבית חולים, ולא תצטרך לחלל את השבת, או לפחות תצמצם חילול שבת.

אבל הדין הוא: אשה שנרשמה לבית חולים בעיר אחת, ובלייל שבת נסעה לעיר אחרת, ואחזזה צירים - מותר לה לנסוע בשבת לבית חולים שבו נרשמה, אע"פ שיש בית חולים קרוב למקום שבו היא נמצאת, מאחר ובילודת הקיילו, "ליתובי דעתא" (עיין שו"ע סי' ש"ל סעי' א', ולכה"ח ומש"ב שם).

ובלבד שהיא חושבת שבי"ח שבו נרשמה עדיף משאר בתי חולים. חולה הזקוק ללכת לבית חולים בשבת, אינו יכול לנסוע לבית חולים בעיר אחרת, אלא יטופל בבית חולים בעיר שנמצא בה. חולה לב מותר לחלל עליו את השבת לכל דבר, מאחר וכל חולה לב מצבו חמור. ורגילים לומר "כל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת", כלומר כל דבר שקשור ללב צריך לשמור ולחשוש.

בל תוסיף

אסור לאכול בשר בחלב, וכן אסור לאכול עוף עם חלב. אומר הרמב"ם: אדם האומר: התורה אוסרת לאכול עוף עם חלב - עובר על 'בל תוסיף'. אבל מי שאומר: התורה אוסרת לשמוע לחכמים שאוסרים לאכול עוף עם חלב - מותר. וכן האומר שחכמים אסרו לאכול עוף עם חלב כמו דאורייתא - מותר.

וכלשונו: "הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות, וכן יש להם להתיר איסור תורה לפי שעה. מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהם, ולקבוע הדבר לעולם, בדבר שהוא מן התורה, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה. כיצד, הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו? מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה ובין בשר חיה, אבל בשר עוף מותר בחלב מן התורה. אם יבוא בי"ד ויתיר בשר חיה בחלב, הרי זה גורע. ואם יאסור בשר עוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא איסור מן התורה הרי זה מוסיף. אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואינו נאסור אותו ונודיע להם שהוא גורע שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמר העוף מותר מפני שלא נתפרש, כן החיה מותרת שהרי לא נתפרשה. ויבוא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת, חוץ מן העז. ויבוא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו' שהוא מינו. ויבוא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר, שלא נאמר אלא 'אמו'. לפיכך נאסור כל בשר בחלב אפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה, וכן כל כיוצא בזה" (רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ט).

אדם הראשון שאמר לחוה, אל תגעו בעץ. אם היה אומר לה הקב"ה צויה לא לאכול, ואני אומר לך לעשות חומרא לא לנגוע בעץ, זה בסדר. אבל כשאמר לה: אל תגעו ולא תאכלי ממנו, היא חשבה שישנם שני ציוויים של הקב"ה, איסור נגיעה, ואיסור אכילה. בא יצר הרע ודחף אותה על העץ, ואמר לה הנה לא קורה כלום, כיון שראתה כן, פיתה אותה גם לאכול. אדם יכול לעשות לעצמו משמרת למשמרתו, אף בדבר שחכמים לא גזרו בו. חכמים אמרו שצריך להמתין בין אכילת בשר לחב - שש שעות. ועל כן, אם רוצה להחמיר, ולאכול מאכלי חלב לאחר 24 שעות (כמו האר"י הקדוש, הזהר), רשאי. ובתנאי שיאמר שמחמיר, ולא כן הדין.

בישול בשר בחלב - אסור

המבשל בשר בחלב עובר איסור. אדם המבשל לגויים בשר חזיר, כגון טבח שאין לו פרנסה, יכול, אך יזהר שלא יטעם. ואסור לבשל בשר בחלב.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויגש - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

יאמר להם להמתין וילמד את פרק התהלים. האומר לחבירו בוא נקבע ללמוד שיעור: זה שאמר צריך להקדים ולבוא לפני חברו (עיין נדרים ח, א).

אדם שאמר אני אלמד הלכות חנוכה, והתחרט ורצה ללמוד הלכות ט"ו בשבט: יש מי שאומר: זה תורה, וזה תורה, וכל מה שרוצה יכול ללמוד. ויש מי שאומר: מכיון שאדם מושבע ועומד ללמוד תורה, הוא יכול ללמוד כל מה שחפץ, אבל אם אמר אני אלמד כעת הלכות חנוכה, כאילו הקדיש את עצמו לכך, ולא יכול ללמוד דבר אחר (עיין הר"ן שם, ופירוש הריטב"א שם).

דוד המלך אומר: "נשבעתי ואקימה". למרות כל עיסוקיו במשך היום, כל חצות לילה הוא היה קם לקרוא תהילים "חצות לילה אקום להודות לך", וכן היה קם מוקדם בבוקר בהנף החמה, והיו הרבנים באים ומשתחוים לפניו ולדבר איתו. היה דוד המלך אומר: מה הם משתחוים לי, אני בשר ודם!! ואם בשר ודם כך, ק"ו תפילה לפני מלך מלכי המלכים, וכך היה מתפלל מתוך אימה ורעדה (עיין ברכות דף ג, ב).

אדם שאומר 'אני אקום בארבע בבוקר ללמוד תהילים או זהר' - חייב לקום. וי"א: שאפילו אם רק חשב לעשות כן - חייב לקום ולקיים מה שחשב.

הזמין מוהל למול את בנו אינו יכול לחזור בו אם אדם אמר למוהל שהוא מזמין אותו למול את בנו או לכהן לפדיון הבן, וי"א אפילו לא הזמין את המוהל בפירוש אלא שהמוהל הזה רגיל תמיד למול את בניו - אסור לחזור בו ולתת למוהל אחר (עיין שו"ע יו"ד סי' רס"ד ברמ"א שם, ובפתחי תשובה ס"ק א', ועיין ליו"ד סי' ש"ה סעי' ד').

שכחו להביא חמשה שקלים לפדיון הבן

אירוע של פדיון הבן ששכחו להביא שקלים, והכהן נמצא: יכול הכהן לקחת את השעוץ שלו ולתת אותו במתנה לאבי הבן שיגביה אותו, ויאמר לו הכהן: שעוץ זה חביב עלי ובשבילי הוא שוה 5 שקלים - ובזה יכול לעשות את הפדיון, למרות שלא כך שוויו בשוק (עיין שו"ע סי' ש"ה סעי' ה') לימוד תורה דרך הלווין

לימוד התורה שאנו לומדים מגיע להרבה בתי כנסיות בארץ ובעולם כולו. ואדם ששומע שיעור דרך הלווין - קיים מצוות לימוד תורה וקביעת עיתים. אך לענין התרת נדרים, אין אפשרות להתיר נדר של אדם מחו"ל כאן בארץ, עיי' הלווין. או אפי' בארץ, כי צריך הנודר לבוא לפני ת"ח ואפי' שליחות לא מועיל (עיין הר"ן נדרים ח, ב).

הקב"ה הבדילנו מן האומות, אנו נמצאים במוצאי חנוכה ואנו צריכים נסים ונפלאות. כשיוסף התגלה לאחיו כתוב "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי... ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". אומרים חז"ל, על רבי אבא ברדלא כשהיה מגיע לפסוק זה היה בוכה, וזאת מפני שכתוב "אוכיחך ואערכה לנגדך", אם השבטים לא יכלו לענות מפניו, מה יעשה אדם שיגיע לשמים ושם יוכיחו אותו על כל מעשיו עם כל ההוכחות, ויראו לו את מעשיו הרעים ומקום העבירה וכו' (כמו בוידאו).

לעומת זה אדם שלומד תורה או שומע דברי תורה, בשמים נותנים לו שכר גדול מאד. ויה"ר שנוכה לראות דברים טובים וה' יזכנו להרבות בזכויות. ויה"ר שלא צדו צעדינו ללכת ברחובותינו, ואוייבנו ילבשו בושת, ונוכה לגאולה שלמה, ונאמר אמן.

רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

